

УДК 94(477.82):316.64:351.858
DOI <https://doi.org/10.35433/history.112080>

Щербанюк Павло,
здобувач ступеня доктора філософії
кафедри історії України,
Житомирського державного
університету імені Івана Франка
pavloserbanuk@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-1730-2546>

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ВИМІР

Анотація

Мета статті полягає в розкритті особливостей та репрезентативності історіографії суспільно-політичного життя Волинської губернії у роки Першої світової війни. За основу **методології дослідження** взято загальнонаукові методи дослідження: логічного викладу матеріалу, аналізу літератури, синтезу, опису, систематизації та узагальнення інформації. Використання принципів, підходів та спеціальних історичних методів, зокрема історико-системного та проблемно-хронологічного детерміновано предметом дослідження. **Науковою новизною** є комплексне та ґрунтовне висвітлення історіографічної інформації, що стосується суспільно-політичного життя Волинської губернії у контексті загальної історіографії щодо Першої світової війни. **Висновки.** Світова та вітчизняна історіографія досліджень, пов'язаних із Першою світовою війною є значною. Можемо констатувати, що вітчизняними істориками був здійснений значний дослідницький поступ у напрямку дослідження українських земель, зокрема Волинської губернії, у роки Першої світової війни. Проте питання вивчення суспільно-політичного життя регіонів, зокрема прикордонної Волинської губернії, що перебувала в епіцентрі воєнних дій та революційних змін, потребує більш детального вивчення.

Ключові слова: Перша світова війна, Волинська губернія, суспільно-політичне життя, історіографія, «українське питання».

Вступ. Розвиток історичної науки в Україні у значній мірі детермінується наявністю повноцінної історіографічної бази наукових досліджень. Державна розбудова незалежної України, розвиток духовності українського народу, збереження його історичної пам'яті обумовлюють підвищений рівень інтересу до історії без заідеологізованості та політичної заангажованості. У зв'язку з цим постає завдання репрезентації реалій історичної дійсності у документах, матеріалах вітчизняної історіографії та джерельної бази. Дана обставина, певним чином, стосується й років Першої

світової війни, зокрема, соціально-економічного, суспільно-політичного та культурного життя окремих частин України.

Важливе місце з-поміж наукових напрацювань, що стосуються історії Великої війни, посідають історіографічні дослідження О. Реєнта і Б. Янишина (Реєнт, Янишин, 2004), О. Реєнта і О. Сердюка (Реєнт, Сердюк, 2004), І. Коляди і В. Милька (Коляда, Милько, 2021). У них проведено наукових аналіз інформації про становище українських регіонів під час бойових дій, військових та економічних чинників, які зумовлювали зміни в українських губерніях. Необхідно зазначити, що науковий історіографічний арсенал, що стосується вивчення історії Першої світової війни на території Волинської губернії, містить значну кількість праць, проте слабо висвітленою є тема суспільно-політичного життя регіону під час війни.

Мета статті полягає у детальному та комплексному вивченні історіографії, що стосується суспільно-політичного життя Волинської губернії у роки Першої світової війни.

Виклад основного матеріалу. Перша світова війна стала одним з найбільш трагічних і переломних періодів в історії українського народу. Наслідки її суттєво вплинули на подальшу його долю та багато в чому визначили суперечливий поступ України в ХХ ст. Ця війна стала рубежем у всесвітній історії, вона мала глобальний масштаб та залишила після себе численні руйнівні наслідки політичного, соціального та економічного характеру. Перша світова війна суттєво змінила історію людства і трансформувала систему міжнародних відносин, що детермінувало виникнення потужного наукового інтересу до подій 1914–1918 рр.

Враховуючи особливості розвитку історіографічного процесу, можна виділити три етапи в дослідженні історії українських земель періоду Першої світової війни: міжвоєнний період (1918–1939 рр.), період Другої світової війни і післявоєнний (1939–1991 рр.) та сучасний етап (з 1991 р.).

Для об'єктивного з'ясування стану української історіографії, у світлі сучасних світових тенденцій розгляду цього питання слід звернути увагу на місце Першої світової війни в дослідницьких пріоритетах зарубіжних істориків. Зокрема, варто виділити працю французького дослідника Ж.-Ж. Беккера (Becker, 2004), в якій обґрунтовано значення війни в світовій історії як межі, з якої почалося справжнє, а не календарне ХХ століття. Водночас, науковець звернув увагу на трансформацію підходів під час визначення причин війни. Він констатував повне оновлення історіографії війни, в якій чільне місце посіли дослідження на тему національного та людського фактору в історії. Європейська історіографія запропонувала якісно нове поняття «культура війни», яке охопило всі аспекти життя європейців протягом війни: освіта, виховання підростаючого покоління, сімейне життя, побут, очікування, цінності, включно з суспільною активністю та ін. Підводячи підсумки, історик зазначив, що в питанні

вивчення «культури війни» науковці все ще далекі від систематичних досліджень і знаходяться на стадії підготовки новаторських робіт. Польський дослідник А. Хвальба (Chwalba, 2014) представив цілісну картину глобального катаклізму, здійснив аналіз причин, передумов та наслідків Першої світової війни, створивши загальні рамки для дослідження її окремих сторін.

Серед науковців, як закордонних, так і вітчизняних, бачення подій Першої світової війни є різним. Навіть в наш час існують політичні спекуляції щодо зазначеної проблеми, необ'єктивне її висвітлення тощо. Що стосується тематики досліджень Першої світової війни, то вони коливаються від з'ясування причин та передумов війни (не беручи до уваги опису ходу військових дій, тактики і стратегії, озброєння та військової техніки) до вивчення ролі політичних рухів та угруповань у війні.

За останні десятиліття українські науковці здійснили чималий внесок у вивчення різних аспектів періоду Першої світової війни в Україні. Значним здобутком у розвитку української історіографії даного історичного періоду стала колективна праця науковців Інституту історії України НАНУ «Велика війна і Україна» (Велика війна і Україна, 2014). У ній висвітлено Першу світову війну в її історіографічному вимірі, хід військових дій на українських землях, діяльність російської окупаційної адміністрації на території Галичини і Буковини, а також загострення «українського питання» напередодні та під час війни. У своїх дослідженнях українські історики репрезентують суспільні зміни не лише у підросійській, а й у півдавстрійській частинах України, висвітлюють не тільки соціально-економічні процеси, а й повсякдення українського населення в роки війни, зокрема й Волинської губернії. Авторський колектив даної роботи наголошує на важливості Першої світової війни як етапу українського державотворення і забезпечення соборності України. Невипадково історики зробили акцент на «українському питанні» в роки Першої світової війни як на важливій проблемі міжнародного життя.

Знаковою подією під час Першої світової війни стала Українська революція 1917–1921 рр. Висвітленню подій, що засвідчують національний характер революції та відображають настрої української еліти в умовах Великої війни, присвячене науково-довідкове видання «Хроніка української революції 1917-1921 рр.» (Хроніка української революції 1917-1921 рр., 2021).

Дослідження загальної історіографії Першої світової війни у сучасній українській науці представлено у працях О. Реєнта та Б. Янишина (Реєнт, Янишин, 2004; 2014). Науковцями подано періодизацію розвитку історіографічного процесу щодо дослідження українських земель періоду Першої світової війни та здійснено аналіз наукових праць, що стосуються вказаної проблеми. Виокремлено регіональні центри дослідження даної

теми, при цьому зазначено, що серед регіонів найбільш вивченими є історія Галчини і Буковини та частково Волині.

Розкриттю ролі і значення сучасної української історіографії періоду Першої світової війни присвячено праці А. Лозинського (Лозинський, 2017), Л. Гуцало (Гуцало, 2017). Основні тенденції та періоди дослідження війни 1914–1918 рр. розкрито у науковій роботі М. Зеркаля (Зеркаль, 2015).

Достатньо широкою є тематика наукових досліджень, що стосуються цього періоду. Першим виданням у вітчизняній історіографії, присвяченим питанню встановлення ролі та значення економічного потенціалу України для Російської імперії під час Великої війни, є праця О. Реєнта і О. Сердюка «Перша світова війна і Україна» (Реєнт, Сердюк, 2004). Особливу увагу зацентовано на впливові війни на суспільні процеси у Наддніпрянській Україні, висвітленні загальної панорами політичного, соціально-економічного, ідеологічного та культурного життя українського народу у період війни.

У праці І. Коляди та В. Милька (Коляда, Милько, 2021) детально представлено перебіг подій війни на території України, подано аналіз причин і наслідків війни для України. Розкрита діяльність українських січових стрільців, спецслужб, розвідки і шпигуноманії в суспільстві під час війни. Проаналізовані питання щодо українського національного руху, ставлення населення українських губерній до війни.

Огляд воєнних дій на українських територіях періоду Великої війни репрезентовано у науковому доробку Б. Кривошини (Кривошина, 2005). Висвітлення причин і факторів, які вплинули на перетворення більшості українських земель на арену світового воєнного конфлікту, представлено у науковій монографії В. Литвина (Литвин, 2014). Вивченню проблем біженства періоду Першої світової війни присвячені дослідження Л. Жванко (Жванко, 2012). Розкриттю діяльності українських партій періоду 1917–1920 років присвячена робота О. Любовець (Любовець, 2005).

Серед монографічних досліджень слід відмітити працю В. Головченка і В. Солдатенка «Українське питання в роки Першої світової війни» (Головченко, Солдатенко, 2009), в якій здійснено аналіз міжнародного аспекту українського питання, оскільки від рішень і дій багатьох держав, їх коаліцій залежала доля нації. Наукові доробки В. Трофимовича (Трофимович, 2014), О. Кураєва (Кураєв, 2006), В. Венгерської (Венгерська, 2014) також присвячені «українському питанню» в умовах Великої війни.

Різнобічному висвітленню суспільного життя населення України під час Першої світової війни присвячені наукові розвідки О. Вільшанської (Вільшанська, 2002, 2003, 2004, 2014). Зокрема, дослідниця розкрила особливості повсякденного життя населення України під час Першої світової війни, проаналізувала зміни у побуті киян, які відбувалися на початку війни, висвітлила трансформацію суспільної свідомості та настроїв населення

України протягом війни, дослідила діяльність громадських організацій і товариств у справі допомоги військовим і цивільному населенню в Україні у роки війни.

Заслуговує на увагу науковий доробок О. Доніка (Донік, 2002, 2005), присвячений вивченню суспільного життя, зокрема питань громадської благодійності та виникнення розгалуженої мережі добродійних організацій та товариств у справі допомоги воїнам і цивільному населенню під час Першої світової війни.

Дослідження власне Волинської губернії у роки Першої світової війни розпочались ще в радянський період. Насамперед тому, що цей регіон був прифронтовою губернією, ареною воєнних дій, що призвело до значних людських і матеріальних втрат. Внаслідок розгортання військових дій на території Волинської губернії виникла масова міграція населення, що зумовило збільшення числа біженців у регіоні, у результаті чого виникли додаткові проблеми соціального та економічного характеру. Суспільно-політичне життя Волинської губернії в цей період відзначалося сплеском діяльності громадських організацій та благодійних товариств, які активно вирішували питання надання допомоги пораненим, підтримки біженців та забезпечення населення необхідним продовольством.

Висвітлення подій і наслідків Великої війни у Волинському краї в радянський період репрезентовано у працях місцевих дослідників, зокрема у роботах О. Михайлюка (Михайлюк, 1957), Р. Оксенюка (Оксенюк, 1970), Л. Дещинського (Дещинський, 1977). Проте, більша частина публікацій цього періоду акцентує увагу на зв'язку війни з подіями більшовицької революції та революційними військовими частинами. Переважно надавались оцінки з точки зору класово політичних поглядів та здійснювався підбір відповідних джерел.

У добу незалежності вивчення Волинської губернії в роки Першої світової війни також пов'язується із краєзнавчими регіональними студіями. Певна частина праць була надрукована в наукових збірниках Волинського, у подальшому Східноєвропейського університету. Наприклад, роботи Б. Бернадського (Бернадський, 1998) про економічне і суспільне життя, Б. Заброварного та О. Михайлюка (Заброварний, Михайлюк, 2002) про українське село зазначеного періоду, О. Соловійова про політичну ситуацію на Волині (Соловійов, 1996). Заслуговує на увагу робота представника української діаспори В. Трембіцького (Трембіцький, 1993). В ній історик обґрунтовує інтерес наукової спільноти до регіональної історії та розкриває питання становища Волинської губернії у 1918 р. Дослідження краєзнавця Г. Гуртового (Гуртовий, 1994) окрім розкриття певних особливостей формування, розташування та ведення бойових дій російської армії на території Волинської губернії, дають характеристику життя місцевого населення під час Першої світової війни.

З нагоди 80-річчя Великої війни у Луцьку в 1994 р. відбулася конференція «Документально-художня проза про Першу світову війну» (Документально-художня проза про Першу світову війну, 1994), що консолідувала когорту українських дослідників, краєзнавців, письменників і була присвячена проблемам представлення її у художній, історичній і публіцистичній літературі. Особливу увагу було сконцентровано на долі Волинського краю та його населення, що мало вплив на осмислення місця і ролі подій зазначеної проблематики. Проблема волинських біженців періоду Великої війни представлена у наукових дослідженнях волинського краєзнавця В. Пясецького (Пясецький, 1994).

Підняли інтерес до досліджень Волинської губернії у 2000-х рр. матеріали конференцій, доповідей та повідомлень, зокрема у 19, 58 випусках збірника наукових праць «Минуле і сучасне Волині та Полісся» (Минуле і сучасне Волині та Полісся, 2006, 2016). За результатами історико-краєзнавчої конференції, що відбулася 23 жовтня 2013 р. у Луцьку, опубліковано матеріали «Волинь напередодні Першої світової війни» (Волинь напередодні Першої світової війни, 2013). Заслужують на увагу й Волинські міжнародні історико-краєзнавчі конференції, що проводилися від 2008 року на базі Житомирського державного університету імені Івана Франка, матеріали яких розміщені в збірниках наукових праць та опубліковані у журналі «Волинські історичні записки». Так, наукові дослідження В. Венгурської (Венгурська, 2009, 2014) розкривають особливості розвитку української справи на Волині напередодні Першої світової війни та торкаються питань переоцінки і переосмислення місця Великої війни, її жертв в сучасних політичних процесах.

Недостатньо вивченим питанням в наукових працях залишилося становище національних меншин. Ставлення російського царату до німців Волинської губернії, які залишились без майна у 1915–1916 роках, присутнє у праці М. Костюка (Костюк, 2014). Становище польського населення Волинської губернії в роки Першої світової війни досліджує О. Білобровець (Білобровець, 2014).

У перші десятиліття ХХІ ст. вітчизняні науковці здійснили певний поступ у вивченні Волинської губернії у роки Першої світової війни. Найбільш комплексним і змістовним історичним дослідженням є монографія О. Дем'янюка (Дем'янюк, 2011), що включає події, що відбувалися на території Волинської губернії в 1914–1921 рр. У статтях О. Дем'янюка (Дем'янюк, 2014, 2016) висвітлено низку важливих питань воєнно-політичного та соціально-економічного впливу Першої світової війни та Української революції 1917–1921 рр. не лише на розвиток Волинської губернії, а й на формування національної свідомості українців.

Займалися вивченням історії Волинського краю, що охоплює хронологічні рамки досліджуваного періоду, житомирські науковці

М. Костриця (Костриця, 2007), І. Власюк (Власюк, 2009), А. Рацілевич (Рацілевич, 2010). Зокрема, А. Рацілевич у своїй праці проаналізував процес розвитку і рушійні сили українського національного руху у Волинській губернії після лютого 1917 р. Зосереджена увага науковця на діяльності органів влади УНР та ставленні населення Волинської губернії до нової влади. На увагу заслуговують й історичні напрацювання краєзнавців Волині – І. Пасюка (Пасюк, 2011) та П. Скавронського (Скавронський, 2016), що ґрунтуються на спогадах та оцінках учасників Першої світової війни.

Суспільно-політичне життя Волинської губернії цього періоду в історіографії представлено фрагментарно. Так, аналіз діяльності міського самоврядування Західної Волині у період 1917–1921 рр. здійснено у праці І. Гуцалюк (Гуцалюк, 2011). Дослідниця вважає соціально-економічну діяльність міського самоврядування Західної Волині у вказаний період показовою у розв'язанні проблем повітових міст регіону. Питання здійснення громадської опіки воїнів у Волинській губернії під час Першої світової війни розкривають наукові студії О.Вільшанської (Вільшанська, 2005).

Участь у суспільному житті Волині, висвітлення культурно-освітньої роботи Українських січових стрільців показано у праці О. Калішук (Калішук, 2000). Темі стрілецтва на Волині присвячені праці М. Лазаровича (Лазарович, 2003), частина з яких висвітлює їх просвітницьку діяльність протягом 1916–1918 рр.

Окремо слід виділити період Української національної революції та державотворення, оскільки ця сторінка історії України була недостатньо дослідженою в радянську добу. Тільки після проголошення незалежності України науковці отримали змогу створювати праці з дотриманням принципу об'єктивності, отримали доступ до праць, з діаметрально протилежними оцінками, архівних матеріалів, які до цього були засекреченими, розширили спектр методів наукового дослідження. Історичні дослідження, що стосуються загальних питань цієї доби, знаходимо у В. Верстюка (Верстюк, 2007). Ознайомлення з працями автора створює можливість здійснити об'єктивний аналіз «волинського» періоду діяльності УЦР. У наукових розвідках Г. Бондаренка (Бондаренко, 2016) постають актуальні питання щодо революції, війни та їх наслідків, впливу революційних та воєнних подій на окремі регіони і на населення.

До теми суспільно-політичного життя Волинської губернії під час Першої світової війни останнім часом звернувся історик О. Разиграєв. Свою монографію він присвятив дослідженню громадських організацій на Волині в роки Першої світової війни. У праці висвітлено формування, становлення, організаційну структуру, основні напрямки діяльності громадських організацій на Волині (Разиграєв, 2018). Однак, дослідження більшою мірою стосуються західної частини Волині. Взаємозв'язок воєнно-політичних подій

та цивільного життя Волині протягом 1914–1916 рр., національне самоусвідомлення усіх груп населення краю, що нерідко призводило до конфліктних ситуацій розкрито у статті О. Разиграєва та В. Скальського (Разиграєв, Скальський, 2023). Зазначені роботи вказують на інтерес до вивчення періоду Першої світової війни та досліджень суспільно-політичного життя окресленого періоду, оскільки його зміст безпосередньо пов'язаний із подальшим розвитком історичних подій та спробою реалізації українських політичних проєктів.

Висновки. Здійснивши аналіз історіографічних матеріалів, можна констатувати, що історична наука накопичила в своєму арсеналі помітний пласт напрацювань, присвячених різним аспектам дослідження періоду Першої світової війни. В загальній масі наукових робіт, що стосуються цієї події, недостатньо вивченою залишається тема суспільно-політичного життя, зокрема в Житомирі та східній частині Волинської губернії. Цим і зумовлена необхідність проведення комплексного, поглибленого наукового дослідження даної тематики.

Подяка. Висловлюю вдячність рецензентам за конструктивні зауваження, побажання та консультації, надані під час підготовки статті до друку.

Фінансування. Автор не отримував фінансової підтримки для проведення дослідження й публікації цієї статті.

Джерела та література

Бернадський, Б. (1998). До питання про стан економіки Волинської губернії в роки Першої світової війни. *Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету ВДУ*. Вип. 3. Луцьк: Вежа. С. 49-55.

Білобровець, О. Підтримка поляками Волинської губернії політики Росії в роки Першої світової війни. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. Київ, 2014. С. 5-8.

Бондаренко, Г. (2016). Волинь у Першій світовій війні: актуальні питання історії та історіографії. *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Перша світова війна на Волині та Волинському Поліссі*. Випуск 58. Луцьк. С. 3-8.

Велика війна 1914–1918 рр. і Україна. (2014). У 2-х книгах. Кн.1: Історичні нариси. Ред. кол.: В. А. Смолій (голова). НАН України. Інститут історії України. К.: ТОВ КЛЮ. 784 с.

Велика війна 1914–1918 рр. і Україна. (2015). У 2-х книгах. Кн. 2: Мовою документів і свідчень / Ред. кол.: В. А. Смолій (голова), О. П. Реєнт (відп. ред.), О. Кириєнко (відп. секр.) та ін.; Ін-т історії України НАН України. К.: ТОВ КЛЮ. 800 с.

Венгерська, В. (2009). Особливості розвитку української справи на Волині напередодні Першої світової війни. Матеріали II Волинської Міжнародної історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 90-річчю Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2–3 жовтня 2009 р. Житомир. С. 50-53.

Венгерська, В. (2014). Перша світова війна: пам'ять про загиблих. Матеріали VII Волинської Всеукраїнської історико-краєзнавчої конференції (до 95-річчя заснування Житомирського державного університету імені Івана Франка). 7-8 листопада 2014 р. Збірник наукових праць. Житомир: Полісся. С. 37-39.

Венгерська, В. (2014). «Українське питання» напередодні та в умовах Першої світової війни. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Вип. 3. С. 8-11. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ist_2014_3_4

Верстюк, В. (2007). Українська Центральна Рада і армія. *Воєнна історія*. № 1 – 3. Режим доступу: http://www.warhistory.ukrlife.org/1_3_07_4.htm.

Вільшанська, О. (2005). Громадська опіка воїнів у Волинській губернії під час Першої світової війни. Бердичів древній і вічно молодий: Наук. зб. «Велика Волинь». Праці Житомирського наук.-краєзнавчого товариства дослідників Волині: Т. 32. Житомир.

Вільшанська, О. (2002). Діяльність громадських організацій і товариств у справі допомоги військовим і цивільному населенню в Україні у роки Першої світової війни (1914–1918). Проблеми історії України XIX – початку XX ст. Вип. 4. К.

Вільшанська, О. (2003). Зміни в громадському побуті населення Кисва на початку першої світової війни // Проблеми історії України XIX - початку XX ст. 6. С. 245-254.

Вільшанська, О. (2004). Повсякденне життя населення України під час Першої світової війни. *Український історичний журнал*. № 4. С. 56-70.

Вільшанська, О. (2014). Суспільні настрої в Україні під час Першої світової війни. Проблеми історії України XIX - початку XX ст. : 36. наук. пр. Голова редкол. О.П. Ресет. К. : Ін-т історії України НАНУ. Вип. 23 : Перша світова війна й Україна (до 100-річчя початку Великої війни). С. 152-162.

Власюк, І. (2009). Земельне питання на Волині (лютий 1917 – квітень 1918 рр.). *Волинські історичні студії*. Т. 3. С. 65-73.

Волинь напередодні Першої світової війни. (2013). Науковий збірник. Матеріали науково-практичної конференції, м. Луцьк, 23 жовтня 2013 р. Упоряд. О. Дем'янюк, А. Кравець. Луцьк : ЛПК. 116 с.

Головченко, В., Солдатенко, Ф. (2009). Українське питання в роки Першої світової війни: монографія. К.: Парламентське вид-во. 448 с.

Гуртовий, Г. (1994). З кого формувалися армії фронтів. М-ли і тези доп. та повідомл. міжнарод. наук.-теорет. конф. Луцьк. С. 155-156.

Гуцало, Л. (2017). Перша світова війна і Україна в сучасній українській історіографії. *Інтермарум*. №4. С. 119-131.

Гуцалюк, І. (2011). Діяльність міського самоврядування Західної Волині щодо розв'язання соціально-економічних проблем регіону (1917–1921 рр.). *Історичні студії ВНУ імені Лесі Українки*. Вип. 5. С. 33-42.

Дем'янюк, О. (2011). Військово-політичні аспекти розвитку Волинської губернії у 1914-1921 роках. Луцьк : Твердиня. 320 с.

Дем'янюк, О. (2016). Волинська губернія під час Першої світової війни: вивчаючи історію рідного краю. *Педагогічний пошук*. № 2. С. 71-76. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedp_2016_2_23.

Дем'янюк, О. (2014). Перша світова війна на Волині: історіографія проблеми. Перша світова війна у військово-історичному вимірі (до 100-річчя події). Зб. м-лів Міжнарод. наук. форуму (м. Львів, 26 – 28 червня 2014 р.). Львів: АСВ. С. 6-8.

Дециньський, Л. (1977). Великий Жовтень на Волині: з історії революційної боротьби трудящих і солдатських мас під керівництвом більшовиків за владу Рад: Лютий 1917 – лютий 1918 р. Львів: Вища школа. 181 с.

Документально-художня проза про Першу світову війну. (1994). Матеріали і тези допов. та повідомлень міжнародної наук.-теоретичної конференції. Луцьк: Б.в. 196 с.

Донік, О. (2005). Громадська благодійність в Україні в роки Першої світової війни. Проблеми історії України XIX - початку XX ст. 9. С. 61-86. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/xix_2005_9_61

Донік, О. (2002). Діяльність громадських організацій і товариств у справі допомоги військовим та цивільному населенню в Україні у роки Першої світової війни (1914-1918 рр.). Проблеми історії України XIX - початку XX ст. 4. - С. 155-182.

Жванко, Л. (2012). Біженці Першої світової війни: український вимір (1914–1918 рр.): монографія. Х.: Віровець А. П. Апостроф. 568 с.

Заброварний, Б., Михайлюк, О. (2002). Українське село в роки першої світової війни: навчальний посібник. Луцьк: Надстир'я. 148 с.

Зеркаль, М. (2015). Перша світова війна і Україна: історіографія проблеми. *Історичний архів*. Вип. 14. С. 158-166. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ians_2015_14_25

Каліщук, О. (2000). Культурно-освітня діяльність українських січових стрільців на Волині: археографія питання. *Науковий вісник ВДУ. Історичні науки*. № 1. С.80- 83.

Коляда, І., Милько, В. (2021). Україна в Першій світовій війні. Харків: Орбіта. 125 с.

Костриця, М. (2007). Законодавча діяльність Михайла Грушевського на чолі Центральної Ради в Житомирі та Коростені (кінець січня – початок березня 1918 року). III Міжнарод. наук. конгрес укр. істориків «Українська історична наука на шляху творчого поступу»: доп. та повідомл.: в 3 т. Луцьк: РВВ Вежа. Т. 2. С. 121-126.

Костюк, М. (2014). Ліквідація майна Волинських німців у 1915–1916 гг. Луцьк: Твердиня. 632 с.

Кривошина, Б. (2005). Воєнні дії на українських землях у 1914-1916 рр. у сучасній вітчизняній історіографії. *Військово-науковий вісник*. Львів: ЛВІ. Вип. 7. С. 103-117.

Кураєв, О. (2006). Політика Центральних держав щодо українського чинника у Першій світовій війні. *Київська старовина*. № 1. С.73-87.

Лазарович, М. (2003). Культурно-просвітницька діяльність Українських Січових Стрільців у роки Першої світової війни. Тернопіль : Тайп. 112 с.

Литвин, В. (2014). Перша світова війна 1914-1918 рр. і Україна. Відп. ред. В. А. Смолій; Ін-т історії України НАН України. К.: Наук. думка. 452 с.

Лозинський, А. (2017). Про роль і значення сучасної української історіографії в дослідженні питань Першої світової війни. *Молодий вчений*. № 1 (41). С. 93-96.

Любовець, О. (2005). Українські партії й політичні альтернативи 1917 – 1920 років: монографія. 311 с.

Минуле і сучасне Волині та Полісся. (2006). Сторінки воєнної історії Маневичини та Полісся. Матеріали XIX Волинської обласної науково-практичної історико-красназвочної конференції, 21 – 22 вересня 2006 року, м. Луцьк – смт. Маневичі. Луцьк. 69 с.

Минуле і сучасне Волині та Полісся. (2016). Перша світова війна на Волині та Волинському Поліссі. Матеріали 58 Міжнародної наукової конференції, присвяченої 100-річчю подій Першої світової війни на Волині, смт. Маневичі, 5-6 липня 2016 року. Луцьк. 261 с.

Михайлюк, О. (1957). Селянський рух на Волині в 1917 р. *Наукові записки Луцького пед. ін-ту*. Т.7. Серія сусп. наук. Луцьк. С. 89-100.

Оксенюк, Р. (1970). Нариси історії Волині: Соціально-економічний розвиток, революційний та національно-визвольний рух трудящих (1861 – 1939). Львів: Вища школа. 276 с.

Пасюк, І. (2011). Воєнні дії на Волині 1916-1919 рр. в спогадах Маннергейма та його сучасників. Луцьк : Волинські старожитності. 76 с.

Пясецький, В. (1994). Волинські біженці в спогадах галичан. Документально-художня проза про Першу світову війну. М-ли і тези доп. та повідомл. міжнарод. наук.-теоретич. конф. Луцьк. С. 140-141.

Разиграсв, О. (2018). По обидва боки фронту. Громадські організації на Волині в роки Першої світової війни: 1914-1918 рр. Луцьк: Вежа-Друк. 240 с.

Разиграсв, О., Скальський В. (2023). Волинь у 1914-1916 роках: воєнно-політичне та цивільне життя. *Український історичний журнал*. №1. С. 51-67. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2023_1_5

Рацілевич, А. (2010). Організаційне оформлення українського національного руху на Волині (березень – червень 1917 р.). *Волинські історичні студії*. Т. 4. С. 20-29.

Реснт, О., Сердюк, О. (2004). Перша світова війна і Україна. К. : Генеза. 480 с.

Реснт, О., Янишин, Б. (2004). Україна в період Першої світової війни: історіографічний аналіз. *Український історичний журнал*. №4. С. 3-37.

Реснт, О., Янишин, Б. (2014). Велика війна 1914-1918 рр. у сучасній українській історіографії. *Український історичний журнал*. №3. С. 4-21.

Скавронський, П. (2016). Перша світова війна на Волині в спогадах та оцінках Антона Денікіна. *Минуле і сучасне Волині та Полісся*. Перша світова війна на Волині та Волинському Поліссі. Випуск 58. Матеріали 58 Міжнародної наукової конференції, присвяченої 100-річчю подій Першої світової війни на Волині, смт. Маневичі, 5-6 липня 2016 року. Упор. Г. Бондаренко, А. Силук, П. Хомич. Луцьк. с. 41-44.

Сердюк, О. (2002). Біженство в Україні під час Першої світової війни. *Проблеми історії України XIX – початок XX ст.* К. Вип. IV. С. 111-132.

Соловійов, О. (1996). Політична ситуація на Волині в роки Першої світової війни. Матеріали XLII наукової конференції ВДУ. Ч. 2. Луцьк. С. 58-59.

Трембіцький, В. (1993). Позиція Великої Польщі в Українській державі 1918 року. Вінніпег-Нью-Йорк. С. 60-61. <https://diasporiana.org.ua/istoriya/1298-trembitskiy-v-pozitsiya-velikoyi-volini-v-ukrayinskiy-derzhavi-1918-roku>

Трофимович, В. (2014). Українське і польське питання у планах Габсбургів

на початку Першої світової війни. *Перша світова війна у військово-історичному вимірі (до 100-річчя події)*. Збірка матеріалів міжнародного наукового форуму 26 – 28 червня 2014 р. Львів: АВС. С.9-11.

Хроніка української революції 1917-1921 рр. (2021). Науково-довідкове видання. Ч. 1: 1917-1918 рр. Авт. кол.: В. Верстюк (керівник), Г. Басара-Тилищак, О. Бойко, О. Кудлай, О. Лупандін, Т. Осташко, Р. Тимченко, В. Скальський. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України. 532 с.

Becker, J.-J. (2004). *The Great War*, Paris, PUF.

Chwalba, A. (2014). *Samobójstwo Europy. Wielka Wojna 1914–1918*. Kraków. 645 s.

References

**Bernads'ky`j, B.** (1998). Do py`tannya pro stan ekonomiky` Voly`ns`koyi guberniyi v roky` Pershoyi svitovoyi vijny`. Zbirny`k navchal`no-metody`chny`x materialiv i naukovy`x statej istory`chnogo fakul`tetu VDU. Vy`p. 3. Lucz`k: Vezha. S. 49-55. [in Ukrainian].

**Bilobrovec`, O.** Pidtry`mka polyakamy` Voly`ns`koyi guberniyi polity`ky` Rosiyi v roky` Pershoyi svitovoyi vijny`. Visny`k Ky`yivs`kogo nacional`nogo universy`tetu im. Tarasa Shevchenka. Ky`yiv, 2014. S. 5-8. [in Ukrainian].

Bondarenko, G. (2016). Voly`n` u Pershij svitovij vijni: aktual`ni py`tannya istoriyi ta istoriografiyi. My`nule i suchasne Voly`ni ta Polissya. Persha svitova vijna na Voly`ni ta Voly`ns`komu Polissi. Vy`pusk 58. Lucz`k. S. 3-8. [in Ukrainian].

**Vely`ka vijna 1914–1918 rr. i Ukrayina.** (2014). U 2-x kny`gax. Kn.1: Istory`chni nary`sy`. Red. kol.: V. A. Smolij (golova). NAN Ukrayiny`. Insty`tut istoriyi Ukrayiny`. K.: TOV KLIO. 784 s. [in Ukrainian].

**Vely`ka vijna 1914–1918 rr. i Ukrayina.** (2015). U 2-x kny`gax. Kn. 2: Movovy dokumentiv i svidchen` / Red. kol.: V. A. Smolij (golova), O. P. Reyent (vidp. red.), O. Ky`riyenko (vidp. sekr.) ta in.; In-t istoriyi Ukrayiny` NAN Ukrayiny`. K.: TOV KLIO. 800 s. [in Ukrainian].

Vengers`ka, V. (2009). Osoblyvosti rozvytku ukrainskoi spravy na Volyni naperedodni Pershoi svitovoi viiny. Materialy II Volynskoi Mizhnarodnoi istoryko-kraieznavchoi konferentsii, prysviachenoi 90-richchiu Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka. 2–3 zhovtnia 2009 r. Zhytomyr. S. 50-53. [in Ukrainian].

Vengers`ka, V. (2014). Persha svitova viina: pamiat pro zahybylykh. Materialy VII Volynskoi Vseukrainskoi istoryko-kraieznavchoi konferentsii (do 95-richchia zasnuvannia Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka). 7-8 lystopada 2014 r. Zbirnyk naukovykh prats. Zhytomyr: Polissia. S. 37-39. [in Ukrainian].

**Vengers`ka, V.** (2014). «Ukrayins`ka py`tannya» naperedodni ta v umovax Pershoyi svitovoyi vijny`. Visny`k Ky`yivs`kogo nacional`nogo universy`tetu imeni Tarasa Shevchenka. Vy`p. 3. S. 8-11. Rezhy`m dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ist_2014_3_4 [in Ukrainian].

Verstyuk, V. (2007). Ukrayins`ka Central`na Rada i armiya. Voyenna istoriya. # 1 – 3. Rezhy`m dostupu: http://www.warhistory.ukrlife.org/I_3_07_4.htm. [in Ukrainian].

Vil`shans`ka, O. (2005). Gromads`ka opika voyiniv u Voly`ns`kij guberniyi pid chas Pershoyi svitovoyi vijny`. Berdy`chiv drevnij i vichno molody`j: Nauk. zb. «Vely`ka Voly`n`». Praci Zhy`tomy`rs`kogo nauk.-krayeznavchogo tovary`stva doslidny`kiv Voly`ni: T. 32. Zhy`tomy`r. [in Ukrainian].

Vil'shans'ka, O. (2002). Diyal'nist' gromads'ky'x organizacij i tovary'stv u spravi dopomogy' vijs'kovy'm i cy'vil'nomu naselennyu v Ukrayini u roky' Pershoyi svitovoyi vijny' (1914–1918). Problemy' istoriyi Ukrayiny' XIX – pochatku XX st. Vy'p. 4. [in Ukrainian].

Vil'shans'ka, O. (2003). Zminy' v gromads'komu pobuti naselennya Ky'yeva na pochatku pershoyi svitovoyi vijny' // Problemy' istoriyi Ukrayiny' XIX - pochatku XX st. 6. C. 245-254. [in Ukrainian].

Vil'shans'ka, O. (2004). Povsyakdenne zhy'ttya naselennya Ukrayiny' pid chas Pershoyi svitovoyi vijny'. Ukrayins'ky'j istory'chny'j zhurnal. # 4. C. 56-70. [in Ukrainian].

Vil'shans'ka, O. (2014). Suspil'ni nastroyi v Ukrayini pid chas Pershoyi svitovoyi vijny'. Problemy' istoriyi Ukrayiny' XIX - pochatku XX st. : Zb. nauk. pr. Golova redkol. O.P. Reyent. K. : In-t istoriyi Ukrayiny' NANU. Vy'p. 23 : Persha svitova vijna j Ukrayina (do 100-ric'hchya pochatku Vely'koyi vijny'). S. 152-162. [in Ukrainian].

Vlasyuk, I. (2009). Zemel'ne py'tannya na Voly'ni (lyuty'j 1917 – kviten' 1918 rr.). Voly'ns'ki istory'chni studiyi. T. 3. S. 65-73. [in Ukrainian].

Voly'n' naperedodni Pershoyi svitovoyi vijny'. (2013). Naukovy'j zbirny'k. Materialy' naukovo-prakty'chnoyi konferenciyi, m. Lucz'k, 23 zhovtnya 2013 r. Uporyad. O. Dem'yanyuk, A. Kravec'z'. Lucz'k : LPK. 116 s. [in Ukrainian].

Golovchenko, V., Soldatenko F. (2009). Ukrayins'ke py'tannya v roky' Pershoyi svitovoyi vijny': monografiya. K.: Parlaments'ke vy'd-vo. 448 s. [in Ukrainian].

Gurtovy'j, G. (1994). Z kogo formulyvaly'sya armiyi frontiv. M-ly' i tezy' dop. ta povidoml. mizhnarod. nauk.-teoret. konf. Lucz'k. S. 155-156. [in Ukrainian].

Guczalo, L. (2017). Persha svitova vijna i Ukrayina v suchasnij ukrayins'kij istoriografiyi. Intermarum. #4. S. 119-131. [in Ukrainian].

Guczalyuk I. (2011). Diyal'nist' mis'kogo samovryaduvannya Zaxidnoyi Voly'ni shhodo rozv'yazannya social'no-ekonomichny'x problem regionu (1917–1921 rr.). Istory'chni studiyi VNU imeni Lesi Ukrayinky'. Vy'p. 5. S. 33-42. [in Ukrainian].

Dem'yanyuk, O. (2011). Vijs'kovo-polity'chni aspekty' rozvy'tku Voly'ns'koyi guberniyi u 1914-1921 rokax. Lucz'k : Tverdy'nya. 320 s. [in Ukrainian].

Dem'yanyuk, O. (2016). Voly'ns'ka guberniya pid chas Pershoyi svitovoyi vijny': vy'vchayuchy' istoriyu ridnogo krayu. Pedagogichny'j poshuk. # 2. S. 71-76. Rezhy'm dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedp_2016_2_23. [in Ukrainian].

Dem'yanyuk, O. (2014). Persha svitova vijna na Voly'ni: istoriografiya problemy'. Persha svitova vijna u vijs'kovo-istory'chnomu vy'miri (do 100-ric'hchya podiyi). Zb. m-liv Mizhnarod. nauk. forumu (m. L'viv, 26 – 28 chervnaya 2014 r.). L'viv: ASV. S. 6-8. [in Ukrainian].

Deshhy'ns'ky'j, L. (1977). Vely'ky'j Zhovten' na Voly'ni: Z istoriyi revolyucijnoyi borot'by' trudyashhy'x i soldats'ky'x mas pid kerivny'ctvom bil'shovy'kiv za vladu Rad: Lyuty'j 1917 – lyuty'j 1918 r. L'viv: Vy'shha shkola. 181 s. [in Ukrainian].

Dokumental'no-xudozhnya proza pro Pershu svitovu vijnu. (1994). Materialy' i tezy' dopov. ta povidomlen' mizhnarodnoyi nauk.-teorety'chnoyi konferenciyi. Lucz'k: B.v. 196 s. [in Ukrainian].

Donik, O. (2005). Gromads'ka blagodijnist' v Ukrayini v roky' Pershoyi svitovoyi vijny'. Problemy' istoriyi Ukrayiny' XIX - pochatku XX st. 9. C. 61-86. Rezhy'm dostupu: http://resource.history.org.ua/publ/xix_2005_9_61 [in Ukrainian].

Donik, O. (2002). Diyal'nist` gromads`ky`x organizacij i tovary`stv u spravi dopomogy` vijs`kovy`m ta cy`vil`nomu naseleennyu v Ukraini u roky` Pershoyi svitovoyi vijny` (1914-1918 pp.). Problemy` istoriyi Ukrainy` XIX - pochatku XX st. 4. - C. 155-182. [in Ukrainian].

Zhvanko, L. (2012). Bizhenci Pershoyi svitovoyi vijny`: ukrayins`ky`j vy`mir (1914– 1918 rr.): monografiya. X.: Virovecz` A. P. Apostrof. 568 s. [in Ukrainian].

Zabrovary`j, B., My`xajlyuk, O. (2002). Ukrayins`ke selo v roky` pershoyi svitovoyi vijny`: navchal`ny`j posibny`k. Lucz`k: Nadsty`r`ya. 148 s. [in Ukrainian].

**Zerkal`, M.** (2015). Persha svitova vijna i Ukrayina: istoriografiya problemy`. Istory`chny`j arxiv. Vy`p. 14. S. 158-166. Rezhym` dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ians_2015_14_25. [in Ukrainian].

Kalishhuk, O. (2000). Kul`turno-osvitnya diyal`nist` ukrayins`ky`x sichovy`x stril`civ na Voly`ni: arxeografiya py`tannya. Naukovy`j visny`k VDU. Istory`chni nauky`. # 1. S.80- 83. [in Ukrainian].

Kolyada, I., My`tko, V. (2021). Ukrayina v Pershij svitovij vijni. Xarkiv: Orbita. 125 s. [in Ukrainian].

Kostrycya, M. (2007). Zakonodavcha diyal`nist` My`xajla Grushevs`kogo na choli Central`noyi Rady` v Zhy`tomy`ri ta Korosteni (kinecz` sichnya – pochatok bereznya 1918 roku). III Mizhnarod. nauk. kongres ukr. istory`kiv «Ukrayins`ka istory`chna nauka na shlyaxu tvorchogo postupu»: dop. ta povidoml.: v 3 t. Lucz`k: RVV Vezha. T. 2. S. 121-126. [in Ukrainian].

Kostyuk, M. (2014). Likvidaciya majna Voly`ns`ky`x nimciv v 1915–1916 rr. Lucz`k: Tverdyy`nya. 632 s. [in Ukrainian].

Kry`voshy`na, B. (2005). Voyenni diyi na ukrayins`ky`x zemlyax u 1914-1916 rr. u suchasnij vitchy`znyanij istoriografii. Vijs`kovo-naukovy`j visny`k. L`viv: LVI. Vy`p. 7. S. 103-117. [in Ukrainian].

Kurayev, O. (2006). Polity`ka Central`ny`x derzhav shhodo ukrayins`kogo chy`nny`ka u Pershij svitovij vijni. Ky`yivs`ka starovy`na. # 1. S.73-87. [in Ukrainian].

**Lazarovy`ch, M.** (2003). Kul`turno-prosvitny`cz`ka diyal`nist` Ukrayins`ky`x sichovy`x Stril`civ u roky` Pershoyi svitovoyi vijny`. Ternopil` : Tajp. 112 s. [in Ukrainian].

Ly`tvy`n, V. (2014). Persha svitova vijna 1914-1918 rr. i Ukrayina. Vidp. red. V. A. Smolij; In-t istoriyi Ukrainy` NAN Ukrainy`. K.: Nauk. dumka. 452 s. [in Ukrainian].

**Lozy`ns`ky`j, A.** (2017). Pro rol` i znachennya suchasnoyi ukrayins`koyi istoriografii v doslidzhenni py`tan` Pershoyi svitovoyi vijny`. Molody`j vcheny`j. # 1 (41). S. 93-96. [in Ukrainian].

**Lyubovecz`, O.** (2005). Ukrayins`ki partiij j polity`chni al`ternaty`vy` 1917 – 1920 rokiv: monografiya. 311 s. [in Ukrainian].

My`nule i suchasne Voly`ni ta Polissya. (2006). Storinky` voyennoyi istoriyi Manevy`chy`ny` ta Polissya. Materialy` XIX Voly`ns`koyi oblasnoyi naukovoprakty`chnoyi istory`ko-krayeznavchoyi konferenciyi, 21 – 22 veresnya 2006 roku, m. Lucz`k – smt. Manevy`chi. Lucz`k. 69 s. [in Ukrainian].

My`nule i suchasne Voly`ni ta Polissya. (2016). Persha svitova vijna na Voly`ni ta Voly`ns`komu Polissi. Materialy` 58 Mizhnarodnoyi naukovoyi konferenciyi, pry`svyachenoyi 100-richchyu podij Pershoyi svitovoyi vijny` na Voly`ni, smt. Manevy`chi, 5-6 ly`pnya 2016 roku. Lucz`k. 261 s. [in Ukrainian].

**My`xajlyuk, O.** (1957). Selyans`ky`j rux na Voly`ni v 1917 r. Naukovi zapy`sky` Lucz`kogo ped. in-tu. T.7. Seriya susp. nauk. Lucz`k. S. 89-100. [in Ukrainian].

Oksenyuk, R. (1970). Nary`sy` istoriyi Voly`ni: Social`no-ekonomichny`j rozvy`tok, revolyucijny`j ta nacional`no-vy`zvol`ny`j rux trudyashhy`x (1861 – 1939). L`viv: Vy`shha shkola. 276 s. [in Ukrainian].

Pasyuk, I. (2011). Voyenni diyi na Voly`ni 1916-1919 rr. v spogadax Mannergejma ta jogo suchasny`kiv. Lucz`k : Voly`ns`ki starozhy`tnosti. 76 s. [in Ukrainian].

Pyasecz`ky`j, V. (1994). Voly`ns`ki bizhenci v spogadax galy`chan. Dokumental`no-xudozhnya proza pro Pershu svitovu vijnu. M-ly` i tezy` dop. ta povidoml. mizhnarod. nauk.-teorety`ch. konf. Lucz`k. S. 140-141. [in Ukrainian].

Razyhraiev, O. (2018). Po obydvya boky frontu. Hromadski orhanizatsii na Volyni v roky Pershoi svitovoi viiny: 1914-1918 rr. Lutsk: Vezha-Druk. 240 s. [in Ukrainian].

Razy`grayev, O., Skal`s`ky`j V. (2023). Voly`n` u 1914—1916 rokax: voyenno-polity`chne ta cy`vil`ne zhy`ttya. Ukrayins`ky`j istory`chny`j zhurnal. #1. S. 51-67. Rezhym dostupu: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2023_1_5 [in Ukrainian].

**Racilevy`ch, A.** (2010). Organizacijne oformlennya ukrayins`kogo nacional`nogo ruxu na Voly`ni (berezen` – cherven` 1917 r.). Voly`ns`ki istory`chni studiyi. T. 4. S. 20-29. [in Ukrainian].

Reyent, O., Serdyuk, O. (2004). Persha svitova vijna i Ukrayina. K. : Geneza. 480 s.

Reyent, O., Yany`shy`n, B. (2004). Ukrayina v period Pershoi svitovoi vijny` : istoriografichny`j analiz. Ukrayins`ky`j istory`chny`j zhurnal. #4. S. 3-37. [in Ukrainian].

Reyent, O., Yany`shy`n, B. (2014). Vely`ka vijna 1914-1918 rr. u suchasnij ukrayins`kij istoriografiyi. Ukrayins`ky`j istory`chny`j zhurnal. #3. S. 4-21. [in Ukrainian].

Skavrons`ky`j, P. (2016). Persha svitova vijna na Voly`ni v spogadax ta ocinkax Antona Denikina. My`nule i suchasne Voly`ni ta Polissya. Persha svitova vijna na Voly`ni ta Voly`ns`komu Polissi. Vy`pusk 58. Materialy` 58 Mizhnarodnoyi naukovoyi konferenciyi, pry`svyachenoyi 100-richchyu podij Pershoi svitovoi vijny` na Voly`ni, smt. Manevy`chi, 5-6 ly`pnya 2016 roku. Upor. G. Bondarenko, A. Sy`lyuk, P. Xomy`ch. Lucz`k. s. 41-44. [in Ukrainian].

Serdyuk, O. (2002). Bizhenstvo v Ukrayini pid chas Pershoi svitovoi vijny`. Problemy` istoriyi Ukrayiny` XIX – pochatok XX st. K. Vy`p. IV. S. 111-132. [in Ukrainian].

Solovjov, O. (1996). Polity`chna sy`tuaciya na Voly`ni v roky` Pershoi svitovoi vijny`. Materialy` XLII naukovoyi konferenciyi VDU. Ch. 2. Lucz`k. S. 58-59. [in Ukrainian].

Trembicz`ky`j, V. (1993). Pozy`ciya Vely`koyi Voly`ni v Ukrayins`kij derzhavi 1918 roku. Vinnipeg-N`yu-Jork. S. 60-61. <https://diasporiana.org.ua/istoriya/1298-trembitskiy-v-pozitsiya-velikoyi-volini-v-ukrayinskiy-derzhavi-1918-roku>. [in Ukrainian].

Trofy`movy`ch, V. (2014). Ukrayins`ke i pol`s`ke py`tannya u planax Gabsburgiv na pochatku Pershoi svitovoi vijny`. Persha svitova vijna u vijs`kovo-istory`chnomu vy`miri (do 100-richchya podiyi). Zbirka materialiv mizhnarodnogo naukovogo forumu 26 – 28 chervnya 2014 r. L`viv: AVS. S.9-11. [in Ukrainian].

**Xronika ukrayins`koyi revolyuciyi 1917-1921 rr.** (2021). Naukovo-dovidkove vy`dannya. Ch. 1: 1917-1918 rr. Avt. kol.: V. Verstyuk (kerivny`k), G. Basara-Ty`lishhak, O. Bojko, O. Kudlaj, O. Lupandin, T. Ostashko, R. Ty`mchenko, V. Skal`s`ky`j. NAN

Ukrayiny`. Insty`tut istoriyi Ukrayiny`. K.: Insty`tut istoriyi Ukrayiny`. 532 s. [in Ukrainian].

Becker, J.-J. (2004). *The Great War*, Paris, PUF. [in English]

Chwalba, A. (2014). *Samobójstwo Europy. Wielka Wojna 1914–1918*. Kraków. 645 s. [in Polish].

Shcherbanyuk P. SOCIO-POLITICAL LIFE OF THE VOLYN PROVINCE DURING THE FIRST WORLD WAR: HISTORIOGRAPHICAL DIMENSION

Abstract

The purpose of the article is to reveal the peculiarities and representativeness of the historiography of the socio-political life of the Volyn province during the First World War. The research methodology is based on general scientific research methods: logical presentation of the material, literature analysis, synthesis, description, systematization, and generalization of information. The use of principles, approaches, and special historical methods, in particular the historical-systemic and problem-chronological methods, is determined by the subject of research. The scientific novelty of the research is characterized by the comprehensive coverage of historiographical information concerning the socio-political life of the Volyn province in the context of general historiography regarding the First World War. Conclusions. The analysis of the historiographical works of the period of the First World War revealed a considerable number of historiographical studies, allowing the conclusion that domestic historians made significant research progress in studying the Ukrainian lands, in particular the Volyn province, during the First World War. However, the issue of studying the social and political life of the regions, in particular the border region of Volyn province, which was at the epicenter of military operations and revolutionary changes, requires a more detailed study.

Keywords: *World War I, Volyn province, social and political life, historiography, "Ukrainian question".*

Szcherbaniuk P. ŻYCIE SPOŁECZNO-POLITYCZNE GUBERNII WOŁYŃSKIEJ W LATACH PIERWSZEJ WOJNY ŚWIATOWEJ: WYMIAR HISTORYOGRAFICZNY

Streszczenie

Celem artykułu jest ukazanie cech i reprezentatywności informacji historiograficznej badań nad specyfiką życia społeczno-politycznego gubernii wołyńskiej podczas I wojny światowej. Metodologia badań opiera się na ogólnych metodach badań naukowych: logicznej prezentacji materiału, analizie literatury, syntezie, opisie, systematyzacji i uogólnieniu informacji. Stosowanie zasad, podejść i specjalnych metod historycznych, w szczególności historyczno-systemowych i problemowo-chronologicznych, zdeterminowane jest przedmiotem badań. Nowością naukową jest kompleksowe i rzetelne ujęcie informacji historiograficznych związanych z życiem społeczno-politycznym gubernii wołyńskiej w kontekście historiografii ogólnej dotyczącej I wojny światowej. Wnioski. Analiza badań historiograficznych okresu I wojny światowej ujawniła znaczną liczbę dzieł historiograficznych, w wyniku czego można stwierdzić, że znaczący postęp badawczy poczynili historycy krajowi w kierunku studiów nad ziemiami ukraińskimi, zwłaszcza gubernii wołyńskiej, w latach I wojny światowej. Bardziej szczegółowych badań wymaga jednak kwestia badania życia społecznego i politycznego kraju, w szczególności

przygranicznej gubernii wołyńskiej, która znajdowała się w epicentrum działań wojennych i przemian rewolucyjnych.

Słowa kluczowe: *I Wojna światowa, gubernia Wołyńska, życie społeczne i polityczne, historiografia „kwestia ukraińska”.*

Статтю надіслано до редколегії 08.08.2024 р.
Статтю рекомендовано до друку 04.09.2024 р.